

ПОДХОДИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ВИДОВЕТЕ ДЕЙНОСТИ НА СЛУЖБИТЕ ЗА СИГУРНОСТ

Автор: Асен Й. Захариев

Университет по библиотекознание и информационни технологии, доцент д-р,

***Резюме:** В доклада се разглеждат основни подходи в управлението на видовете дейности на службите за сигурност. На основата на нормативната уредба, регламентираща тяхната дейност са представени основните дейности по защита на националната сигурност.*

***Ключови думи:** управление, системен подход, процесен подход, интегриран подход.*

APPROACHES IN THE MANAGEMENT OF THE TYPES OF ACTIVITIES OF SPECIAL SERVICES

Author: Asen Y. Zahariev

University of Library studies and Information technologies, Associated prof, PHD

***Abstract:** The report examines basic approaches in managing the types of activities of security services. The main activities for the protection of national security are presented on the basis of the regulatory framework regulating their activities.*

***Keywords:** management, system approach, process approach, integrated approach.*

Настъпилите значителни промени в глобалната среда оказват влияние на сигурността на всички държави. Тази постоянно изменяща се обстановка по отношение на сигурността, повлияна от променящите се рискове и заплахи, както и от други фактори, включително от изменението на климата, демографските тенденции и политическата нестабилност поставя високи изисквания пред службите за сигурност за гарантиране на националната сигурност в условията на динамична и непредсказуема среда. В отговор на новите предизвикателства, на основата на принципите заложиени в доброто управление акцентът трябва да е поставен върху изграждането на способности и повишаване на възможностите за неутрализиране на заплахите за националната сигурност. Управлението в сферата на сигурността е непрекъснатото въздействие на управляващата система върху дейността на органите включени в системата за национална сигурност, основано на всеотрасловото изучаване на външните условия и състоящо се в определяне

на нейните перспективни и текущи цели и задачи в съответствие с политическите цели на държавата и на пътищата за тяхното постигане, в организацията на използване на разузнавателни сили и средства за ефективно решаване на стоящите пред тях задачи.

Управлението винаги е било в основата на обществения живот, но научната основа е поставена едва в началото на миналия век от Фредерик Тейлър, който въвежда принципи на научното управление. В книгата си „Основи на управлението“ в социално психологически контекст П. Недялков е представил периодите на развитие на управлението като наука. В индустриалната епоха опитите за усъвършенстване на организационното функциониране са не толкова на базата на научната методология, а на т. нар. „здрав разум“ и прагматизъм. В този период се обособяват различните подходи. Класическият подход разглежда три направления: научно, административно и бюрократично.

Научното направление въвежда принципите да се въвежда научен подход към всеки елемент от работата; да се подбере най-подходящия работник; да се осигури изпълнението на всички дейности в съответствие с научните принципи; да се разпределят отговорностите.

Административното направление разделя дейностите на управленски, финансови, търговски, отчетни, технически и охранителни. Разработват се основните управленски функции: предвиждане, разпореждане, организиране, съгласуване, контролиране. В този период са изведени и основните принципи на управлението запазили своята значимост до наши дни: разделение на труда, пълномощия и отговорност, дисциплина, единоначалие, единство на ръководството, подчиняване личните интереси на общите, възнаграждение на персонала, централизация, йерархична верига, ред, справедливост, стабилност на работното място, инициатива и корпоративен дух.

Бюрократичното направление извежда разделение на труда, йерархия на властта, първоначален подбор, формални правила и процедури, безпристрастност и ориентация към кариера базиращи се на точно разпределение на труда, строг ред и безлично управление посредством прецизно определени длъжностни задължения. (Недялков, П., с.18). Независимо от различните направления и подходи в управлението, може да се обобщи, че то се свежда основно до реализацията на основни функции. Затова в някои от изследванията в тази област управлението се разглежда като процес на реализацията на отделни функции, макар че няма единно становище и по въпроса за същността на управленските функции. В съвременната наука за управлението се разглеждат няколко

управленски функции в различни вариации: планиране, организиране, координиране, набиране на изпълнители, ръководство (мотивация), комуникация, вземане на решения, контрол. В тази посока повечето от специалистите са склонни да приемат едно общо определение: управлението е процес на планиране, организиране, ръководене и контрол, необходими за формулирането и достигането на целите на организацията. (Гоцев, Г. с. 32). Като цяло можем да определим, че в областта на управлението са се обособили два основни подхода: функционалния и кибернетичния. Първият застъпва тезата, че всички ръководители изпълняват сходни дейности независимо от равнището на което се намират и сферата в която работят, а вторият, че управлението, трябва да се разглежда като информационен процес, който включва: получаване на информация в органа на управление (входяща информация); преработване на информацията (систематизиране на информацията по критерии; съставяне на варианти; програмиране на взетото решение); предаване на информацията (програмата за изпълнение); обратна връзка. Управлението е информационно въздействие и взаимодействие. Това дава представата за управленския цикъл при кибернетичното схващане за управлението.

Управлението и при кибернетичното схващане се определя като целенасочено действие на управляващата подсистема по привеждане в действие на управляваната подсистема.

Кибернетиката и теорията на системите са фундамент без който е невъзможно да се разбере теорията на социалното управление. Те създават предпоставки да се изследват същността и закономерностите на управленския процес, да се разкрие природата на управленските отношения, да се формулират управленските закономерности и съответните принципи, да се разработи технологията на управленските процеси и изискванията към субекта на управление. Много отдавна различните науки приемат и прилагат интуитивно системния подход. Теорията на системите и кибернетиката са близки по своя обект и предмет на изследване научни направления. И двете научни области не се интересуват от природата на своя обект, а включват в своята проблематика най-общите свойства и особености на техните структури и функции. Теорията на системите, използвайки своя инструментариум, изследва, общите свойства на системите. На основата на теорията на системите се оформи и широко известният и прилаган системен подход в изследователската и практическата дейност. Прилагането на системния метод създава предпоставки за ефективно управление видовете дейности и в службите за сигурност. На основата на горното е видно, че разузнавателната общност е подсистема и дейността основно информационна. Разбира се, министерски съвет и

основно съвета за сигурност към него получават разнообразна информация от всички държавни институции, но единствено информацията, обхващаща всички направления, прикривана, скривана, маскирана се получава от специалните служби, т.е. от такива институции, които чрез специални средства и методи придобиват тази особена информация. Системата на службите за сигурност е информационна тъй като на входа на системата постъпва информация, осведомяваща за преки или косвени заплахи срещу сигурността, а на изхода е информацията, която се предоставя на крайните потребители Министерски съвет, Народно събрание, Президент и при необходимост и други за вземане на важни решения от значение за националната сигурност.

Разузнавателната общност е представена в чл. 15 от Закона за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност като част от Съвета по сигурността към Министерския съвет и включва главния секретар на Министерство на вътрешните работи и ръководителите на Държавна агенция „Национална сигурност“, Държавна агенция „Разузнаване“ и Служба „Военно разузнаване“. Разузнавателната общност по своя инициатива може да изготвя тематични или обобщени доклади по различни въпроси, свързани с националната сигурност, да прави предложения до Съвета по сигурността към Министерския съвет и да изготвя предложения до министър-председателя за изменения и допълнения на нормативната уредба. (ЗУФСЗНС, чл.15 ал.2)

Дейностите на посочените служби са регламентирани съответно в Закон за министерство на вътрешните работи, Закон за Държавна агенция „Национална сигурност“, Закон за Държавна агенция „Разузнаване“ и Закон за военното разузнаване.

В Закона на Държавна агенция "Национална сигурност" е възложено да изпълнява на политиката по защита на националната сигурност като съвместно с други държавни органи извършва контраразузнавателна дейност за наблюдение, разкриване, противодействие, предотвратяване и пресичане на замислени, подготвяни или осъществявани посегателства срещу националната сигурност. Агенцията осъществява информационно-аналитична, прогностична, контролна, координационна и методическа дейност със собствена и на други държавни органи информация от значение за националната сигурност. Посочва се, че оперативно-издирвателната дейност се осъществява от оперативно-издирвателните и оперативно-техническите структурни звена на агенцията чрез гласни и негласни методи и средства. Целите на оперативно-издирвателната дейност определени в закона са:

- разкриване, противодействие и предотвратяване на престъпления и други нарушения, свързани с националната сигурност;

- установяване самоличността на лица, подготвящи, извършващи или извършили престъпна дейност, съставляваща заплаха за националната сигурност;

- придобиване на информация за действия или бездействия, които създават заплаха за националната сигурност;

- изготвяне и съхраняване на веществени доказателствени средства и предоставянето им на съответните органи на съдебната власт. (ЗДАНС)

В книгата си „Основи на оперативно-издирвателната дейност Б. Асенов обстойно разкрива същността и съдържанието на тази дейност. Според него „Оперативно-издирвателната дейност представлява дейност която цели да се защити националната сигурност и обществения ред в Република България от престъпни посегателства“. Основните задачи на силите и средствата използвани в оперативно-издирвателната дейност са: да разкриват престъпления и нарушения, извършвани срещу националната сигурност и обществения ред в страната; да предотвратяват и пресичат престъпления и нарушения; да издирват лица, които се укриват, безследно са изчезнали или са неизвестни извършители на престъпления; да подпомагат наказателното и административно производство; да извършват превантивна дейност и да събират информация за събития или действия, създаващи заплахи или представляващи опасност за националната сигурност и обществен ред, установен в страната. (Асенов, Б. с.15). Представени са правните основания за провеждане на тази дейност както и самата организация на дейността. Разгледани са основните методи и същността на разкриването, предотвратяването и пресичането на престъпленията.

Друга основна дейност на ДАНС е да обработва, анализира, изготвя оценки и прогнози. Най-обща представа за информацията е че се формира на основата на събития и факти. Те трябва да бъдат възприети и интерпретирани, за да се превърнат в информация. Работата с информацията, използваните за това технологии, и получаването на информационен продукт определяме като информационна дейност. Информационната дейност е важен аспект на управлението. Същността и съдържанието на информационната дейност като процес най-добре се разкриват чрез разглеждане на нейните основни елементи: получаване, преработване, систематизиране, съхраняване, предаване и използване на информацията.

Информационната дейност е свързана с преработка информацията само до ниво систематизация. Систематизацията на оперативната информация се материализира според средствата, които се използват в информационната работа.

Получаването на информация е началният етап на информационната дейност, разглеждана като процес. Получаването на първична информация материализира връзката между източника информация и нейния потребител.

Етапът на преработка на информацията включва преработването ѝ само до ниво систематизация

Систематизираната информация може да се използва чрез възможностите на комбинаториката за вземане на решения, организация на изпълнението на вече взети решения и т. н.

Съхраняването на оперативната информация в службите за сигурност се осъществява в информационни фондове, изградени на базата на признаците на систематизация на информацията. Информационни фондове могат да съдържат всички известни носители на информация

Използването на информацията има два аспекта. Единият аспект е свързан с непосредственото използване на информацията. Основни изисквания при това използване са за пълнота и навременност. Пълнота означава да се използва цялата налична информация, и на тази основа да се разкрият всички възможни ситуации, да се вземат оптимални решения. Навременност на използването означава информация да се използва тогава, когато оперативният ефект ще бъде най-голям.

Другият аспект на използване на информацията е свързан с подготовка и вземане на решения от ръководните нива за управление на службите за сигурност, за подготовка на справки, анализи, прогнози и други вторични документи. Този аспект изпълва със съдържание дейността на специализираните звена за информация и анализ, пряко материализиращи обекта и предмета на информатиката в специалните служби за сигурност. Оптималната дейност на специалните служби за сигурност предполага пълноценно, навременно и конкретно използване на информация според конкретния характер на работа на различните направления на работа на тази система. (Дячки, С. с.28)

Другата представена в съвета за сигурност към Министерски съвет е Държавна агенция "Разузнаване". Тя участва в дейността на разузнавателните общности на организацията на Северноатлантическия договор (НАТО) и на Европейския съюз (ЕС). Държавна агенция "Разузнаване" придобива, обработва, анализира, изготвя оценки и

прогнози, съхранява и предоставя разузнавателна информация на Президента, Министерски съвет и Председателя на народното събрание. Дейностите които извършва се свеждат основно до придобиване, съхраняване, обработване, обобщаване, анализиране и предоставяне на разузнавателна информация, включително за хибридни атаки и за асиметрични рискове и заплахи; осъществяване на разузнавателни операции. (Закон за Държавна агенция „Разузнаване“)

Военното разузнаване обединява дейността на всички разузнавателни структури и формирования във въоръжените сили на Република България. Дейностите възложени със закона са добиване, обработване и предоставяне на разузнавателна информация в интерес на отбраната на страната и на националната сигурност.

Военното разузнаване участва в дейността на разузнавателните общности на организацията на Северноатлантическия договор (НАТО) и на Европейския съюз (ЕС), осъществява обмен на разузнавателна информация и разузнавателна поддръжка в съюзни и коалиционни операции, извършване на оперативно-разузнавателна дейност с цел добиване на разузнавателна информация от военен характер, както и за хибридни форми на война и за асиметрични рискове и заплахи и стратегическа разузнавателна информация, необходима за защитата на отбраната на страната и на националната сигурност от външни посегателства, рискове и заплахи и извършване на информационно-аналитична дейност. (Закон за военното разузнаване)

В заключение можем да кажем, че всяка система се разглежда като състояща се от редица подсистеми. Всички елементи на системата могат да се представят като системи и обратно, няколко системи могат да се обособят в една система.

Можем да обобщим, че системата за управление представлява съвкупност от: взаимосвързани, взаимообусловени, взаимодействащи, развиващи се подсистеми. Единната система, притежаваща свойството управление може да се представи най-общо като съвкупност от две взаимосвързани и взаимодействащи си подсистеми: управляваща и управлявана. Системният подход е един от най-важните методологичните принципи на съвременната наука и практика. методи за анализ на системата са широко използвани за решаване на много теоретични и практически проблеми.

Процесният подход е силно средство за организиране и управление на дейности за създаване на добавена стойност за крайните потребители. Основното предимство на процесния подход е, че дава възможност за управление и контрол на взаимодействието между процесите и функционалната йерархия в организацията.

Системния подход представя организацията като система, вход, изход, околна среда. Процесния подход е свързан с идентифицирането и системното управление на процесите, използвани в една организация. Следва да се отбележи, че функциите в управлението планиране, организиране, ръководство и контрол също могат да бъдат представени като процес.

Ключови в процесния подход се явяват критериите за ефикасност, които ни дават представа за степента до която планираните дейности са изпълнени и ефективността, която определя взаимовръзката между получения резултат и използваните ресурси.

Според БДС EN ISO 9000:2007: „За успешното ръководене и функциониране на една организация е необходимо тя да бъде системно насочвана и контролирана по прозрачен начин. Успехът може да бъде постигнат в резултат на внедряване и поддържане на система за управление, която е предназначена непрекъснато да се подобряват постиженията, отчитайки потребностите на всички заинтересовани страни. Управлението на дадена организация включва наред с другите области на управление и управлението на качеството“.

За да функционират ефикасно службите за сигурност, трябва да идентифицират и да управляват многобройни взаимосвързани и взаимодействащи си процеси и да прилагат интегриран подход в управлението на видовете дейности.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Асенов, Б. (2009) Основи на оперативно-издирвателната дейност, ВСУ „Черноризец Храбър“
2. Гоцев, Г. (2021) Управление при кризи. София: Авангард Прима.
3. Дячки, С. (2001) Информационна и аналитична дейност на специалните служби за сигурност, Албатрос
4. Недялков, П. (2017) Основи на управлението. София, Авангард Прима
- 5 Закон за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност. Обн. ДВ. Бр.61/11.08.2015 г.
6. Закон за Държавна агенция „Национална сигурност“ обн. ДВ, бр. 109/ 20.12.20071 доп. ДВ, бр. 51/05.06.2020г.
7. Закон за Държавна агенция „Разузнаване“, обн. ДВ, бр.79/13.10.2015, изм. ДВ, бр. 69/04.08.2020г.
9. Закон за военното разузнаване, обн. ДВ, бр.88/13.11.2015, изм. и доп.бр.69/04.08.2020г.